

SZEMLE

VEZÉR ERZSÉBET: ADY ENDRE

(Szépirodalmi, 1968. — Arcok és vallomások)

Az *Arcok és vallomások* sorozat, a maga sajátos célkitűzéseivel és műfaji jellegével, mindenképp próbára teszi szerzőit, de különösen nehéz ez a próba, amikor olyan káprázatos gazdagságú pálya és életmű a téma, mint az Adyé. Vezér Erzsébet alighanem a bőség zavarával küzdött legtöbbet könyve összeállítása közben. Társadalmi és irodalomtörténeti korképet, biográfiát, fró-portrét és fejlődésrajzot kellett egységes kompozícióban szerkesztenie úgy, hogy mindez főképp a költő saját műveiből és személyes vallomásaiból bontakozzék ki. Feladata nehézségét nagyban növelte az is, hogy nem támaszkodhatott a költő pályájának semmiféle (nemhogy korszerű) igazán átfogó feldolgozására.

Hogy egy sűrített irodalomtörténeti monográfia és egy Ady-breviárium szerves összeolvastása sikerülhetett neki az adott, a tárgyhoz képest szinte reménytelenül szűk terjedelemben, annak szilárd koncepció kialakítása s következetes érvényesítése volt az alapfeltétele. Csakis ez tehetette lehetővé a fegyelmezett és hatékony válogatást, a legjellemzőbb kiemelését az életrajzi mozzanatok és az idézés után kiáltó versek és prózai művek rengetegéből. Csakis ez képesíthette arra is, hogy a könyv rendkívül szétágazó és heterogén anyagát jól áttekinthető rendszerben, világos szerkezetben fogja össze. Népszerűsítő műtől nem várunk eredeti koncepciót, Vezér Erzsébetnek nem is volt célja ilyen kidolgozása, könyvével mégis hozzájárul Ady-képünk finomításához, sokoldalúbbá tételéhez. Különösen az ötvenes évek forradalmár pózú ércszoborrá merevített Adyjával szembeítve tűnik ez ki. Természetesen Vezér Erzsébet is a forradalmas Adyt állítja központba, de heroizálás nélkül rajzolja meg a kora és saját személyisége ellentmondásainak poklait megjáró költő arculatát.

Különösen kidolgozottnak és meggyőzőnek érezzük annak az 1913 körüli válságnak a jellemzését, amelynek tényezői között a radikális mozgalom akkori megtorpanása éppúgy ott van, mint a költő eltárgyalódása a Lédával való szakítás után, az elhatalmasodó betegség vagy a közlegő öregségtől való félelem. Kitűnő ez a rezignációhoz közeljutó költőről szóló fejezet, aki mégsem következetlen korábbi önmagához, tudatosan ragadja ki magát a szemlélődő hangulatokból, újra és újra forradalmat hirdet, „csak a harc fiatalos formáit

cserélte fel meggondoltabbakkal, csak a csatazajt halkította le.” Kevésbé árnyalt az ifjú Ady jellemzése, aki mintha túlságosan is zökkenőmentesen jutna itt el a szocializmus oldalára, noha voltaképeni forradalmi költészetének kezdetét maga a szerző is későbbre teszi, hiszen annak még a *Vér és arany* pénz-verseiben is csak előképét látja. Ezzel függ össze az az apologetikus módszer, ahogyan a korai Ady-köteteknek túl nem becsülendő, de kétségkívül jelenlevő dekadens-szeccsessziós elemeivel foglalkozik. Pontról pontra kísérli meg annak bizonyítását, hogy ezeknek valójában nincs közük a dekadenciához, illetve a kötetek egészébe beépülve elvesztik ilyen jellegüket. Alapjában igaz például, „hogy a halál Ady számára nem romantikus kaland, nem beteges lemondás az életről . . . , melynek jelenlétével az élet értékét hangsúlyozza még jobban”, mégis, úgy gondoljuk, életnek és halálnak ez az erős kontrasztosítása s ugyanakkor egységben látása, ami helyenként valódi halál-kultuszba csap, nemcsak dekadens eredetű, hanem dekadens természetű is. Maga a szerző is utóbb ellentmondásba kerül némileg önmagával, amikor többek között azzal jellemzi a teljes beérés korszakának költészetét, hogy lemállottak róla a felszínes elemek. Nyilván a dekadens-szeccsessziós mozzanatokra gondol. Az ötvenes évek Ady-szemléletének maradványa a könyvben a kissé mentegető hang is az istenes versekkel kapcsolatban.

Mindez nem változtat azon, hogy a könyv hitelesen sűrft össze szinte minden igazán fontosat, amit a mai irodalomtudomány szintjén a költőről tudunk és gondolunk. Vezér Erzsébetet ebben kitűnő stílusérzéke és elemzőkészsége segíti. A terjedelemből természetesen csak a legjelentősebb vagy legjellemzőbb versek miniatűr analíziseire futja, mégsem válnak ezek szinte sehol sem elnagyoltakká, sőt nem ritkán mondanivaló és forma egészen finom összefüggéseit tárják fel villanásszerűen. Igen találó például, ahogyan a *Hidba hideg a Hold*-ban az időszemlélet különböző síkjainak egymásba játszását s a költő élményanyagának különböző rétegeivel való összefüggését elemzi. Vagy ahogyan meghökkentő, de végül is meggyőző módon von párhuzamot Ady öregség-lírája és Arany őszikéi között, rámutatva egyúttal legfontosabb megkülönböztetőjükre is, az Adynál hiányzó önróniára. Ért ahhoz is, hogy az olvasó szemét a versek rejtettebb szépségeire nyitogassa, mint többek között *Az elhagyott kalózhajók* méltatásában, ahol arra utal, hogy a nem is túl eredeti alap-szimbólumnak hogyan ad a költő a maga sajátos ízü jelzőivel (vihar-hajó, csók-hajó) új értelmet, új varázst.

Mostohábban bánik Ady szépprózájával. A szakmai körökön kívül még mindig nem eléggé méltányolt novella-termésének értékére nyomatékosan hívja ugyan fel a figyelmet, de az erre szánt aprócska alfejezet túlságosan vázlatos, s a néhány kisterjedelmű novella-idézet

sem fogja különösebben olvasásra ösztönözni az Ady-szép prózába még bele nem kóstolt olvasókat.

Az a műfaj, amelyet az *Arcok és vallomások* képvisel, többféleképpen is felfogható és művelhető a monografikus feldolgozás és az életrajzi dokumentum-gyűjtemény mint két szélső határ között. Vezér Erzsébet munkájáról szólva azért is vettük előbb szemügyre az értékelő-esztétikai mozzanatokat, mert ha terjedelmileg talán nem is dominálnak nála, a könyv jellegét, felépítését inkább ezek határozzák meg, mintsem az életrajzi vonatkozású művekből, levelekből, „vallomások” különféle fajtáiból bizonyos spontaneitással kifejlő írói-emberi portré. Nem mintha az utóbbi háttérbe szorulna, egy monográfia illusztráló és bizonyító anyagává vékonyodnék. Plasztikus, életszerű a személyes Ady-kép, ami egyébként a gazdag és sokoldalú szemelvényanyagból kibontakozik, amelyben sok a kevésbé ismert vagy sohasem idézett. A válogatás szempontjai azonban sehol sem engednek az anekdotikus érdeklődésnek, szigorúan alárendelőnek a fejtegető részletek gondolatmenetének. Ezzel a könyv egysége nyer, s csökken a műfajnak az a veszélye, hogy költői alkotások mint puszta életrajzi dokumentumok jelenjenek meg az olvasó tudatában. A szemelvényekkel mindig szinkronban haladó világnézeti és esztétikai interpretálás, értékelés elsősorban Ady értő olvasására tanít. Egy kissé csapongóbb válogatással, az élet apróságaira jobban figyelve viszont lehetett volna a költő-portrét még közelebb hozni, mellegebbé tenni. De komolyabban csak azt kifogásolhatjuk, hogy a költő emberi környezetének felidézése halvány. Léda egyéniségéről, a költővel való kapcsolatának természetéről alig tudunk meg valamit, és bizonyosan nem valami álszemérmes takargatás miatt, hiszen a könyv másutt nem kerülgeti a kényesebb kérdéseket. Vészi Margitról még kevesebbet olvashatunk, semmit azon kívül, hogy Margita modellje volt. Barátai szinte tetetlen árnyakként lengik körül a költőt. Ha azonban arra az aránytalanságra gondolunk, amely a könyv anyagának kimeríthetlensége és nyilván kényszerűen kis terjedelme között van, arra kell gondolnunk, hogy igazságtalan dolog bármi tekintetben többet követelni ettől a szép és hasznos munkától, mert az csak annak csonkítása révén kaphatna helyet, ami benne van, márpedig abból semmi sem fölösleges.

JULOW VIKTOR